

# ARAŞTIRMA MAKALESİ



Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi  
*The Journal of International Social Sciences*

Cilt: 29, Sayı: 2, Sayfa: 81-88, TEMMUZ – 2019

**Makale Gönderme Tarihi:** 20.02.2019 **Kabul Tarihi:** 12.06.2019

## AZERBAIJAN TÜRKÇESİNDE ANLAMLARINA GÖRE MODAL SÖZLER VE ÖZELLİKLERİ\*

*Modal Words and Characteristics in Azerbaijani Turkish by Definitions*

**Birol İPEK\*\***

**ÖZ**

Modal sözler Azerbaycan Türkçesinde bütün yönleriyle tasnif edilmiş bir sözcük kategorisi olarak yer almaktadır. Azerbaycan Türkçesinde modal sözler anlamlarına göre 1. Tasdik bildiren modal sözler. 2 Şüphe, tereddüt bildiren modal sözler. 3 Netice ve genelleştirme bildiren modal sözler. 4. Kişinin fikrini bildiren modal sözler. 5. Sıra ve ardışıklık bildiren modal sözler. 6. Benzetme veya mukayese bildiren modal sözler. 7. Hayıflanma bildiren modal sözler olarak toplam yedi grupta sınıflandırılmaktadır.

Azerbaycan Türkçesinde modal sözler cümle başında ortasında ve sonunda kullanılmaktadır. İmlâ gereği modal sözler cümle başında ve sonda virgülle ayrılır. Cümle ortasında kullanıldığında ise iki virgül arasına alınır. Modal sözler yapısına göre basit ve ya birleşik olabilirler. Modal sözler cümle içinde bir öge olarak kullanılmazlar. Modal sözler kullanıldığı cümlelerin tamamının anlamını etkiler. Türkiye Türkçesinde modal sözler kategorisi yoktur. Bu kategori daha çok Rus bilim adamlarının Türk lehçe ve şivelerinde yaptıkları bir tasniftir. Çağdaş Türk lehçelerinin hemen hemen tamamında bu kategori yer almaktadır.

**Anahtar Kelimeler:** Azerbaycan Türkçesi, modal söz, kelime, kelime kategorileri.

### ABSTRACT

Modal words are included in Azerbaijani Turkish as a wholly classified word category. Modal words, according to their meanings in Azerbaijani Turkish are classified in 7 groups; 1. Modal words that convey confirmation. 2. Modal words that convey doubt, hesitation. 3. Modal words that convey result and generalization. 4. Modal words that convey opinion of a person. 5. Modal words that convey sequence and consecutiveness. 6. Modal words that convey analogy or comparison. 7. Modal words that convey regret.

In Azerbaijan Turkish, modal words are used at the beginning, in the middle and at end of the sentence. Modal words are separated by comma at the beginning and end of the sentence. When used in the middle of the sentence, they are put between two commas. Modal words can be simple or combined according to their structure. Modal words are not used as an element in a sentence. Modal words affect the meaning of the whole sentence they are used in. Turkey Turkish does not have a modal words category. This category is mostly a classification of Russian scientists in Turkish dialects and accents. This category is present in almost all modern Turkish dialects.

**Key Words:** Azerbaijani Turkish, modal word, word, word categories.

### 1.Giriş

Modal sözcüğünün kökeni latince “modellus” tan gelmektedir. Azerbaycan gramerinde modal söz terimi “vasıta, usül” anlamında kullanılmaktadır. Modal sözlerin bir kategori olarak araştırılmasına 20. yüzyılın ortalarında başlanmıştır. Türkoloji’de modal sözleri diğer sözcüklerden farklı gören Rus bilim adamı N. K. Dmitriev olmuştur. Dmitriev’den sonra diğer bilim adamları A.

\* Bu çalışma, 26-28 Ekim 2017 tarihlerinde Kahramanmaraş’ta düzenlenen 3. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuş, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamıştır.

\*\* Dr. Öğr. Üyesi, Fırat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ELAZIĞ.

**e-posta:** birolipek@msn.com **ORCID:** <https://orcid.org/0000-0001-7874-3830>

Aslanov, Ə. Cavadov, F. Zeynalov, Z. Əlizadə gibi bilim adamları modal sözleri yardımcı sözcüklerin bir çeşidi olarak görmeye başlamışlar ve modal sözleri yardımcı sözcükler içinde tasnif etmişlerdir (Söyegov, 2000: 549; Tanrıverdi, 2012: 361). Azerbaycan Türkçesi için hazırlanmış gramer kitaplarında yardımcı sözcüklerin içinde bir alt başlık olarak “modal sözler” yer almaktadır.

Sovyetler Birliği içindeki bütün Türk halkları için hazırlanmış gramer kitaplarında “modal sözler”e yer verilmiştir. Ancak Türkiye Türkçesinde Modal Sözler diye ayrı bir gramer kategorisi yoktur. Modal sözler dediğimiz sözcükler, Kuvvetlendirme edatları, Cümle Başı edatları, Sona Gelen edatlar, Cevap Edatları, Bağlama edatları, Enklitik, Tarz zarfları, Ünlemler, Edatlar, Kalıp ifadeler, Söz açıcılar ve diğer sözcükler içinde dağınık bir şekilde yer almaktadır. Eski gramer ve belâgat kitaplarımızda “tekit” başlığı altında bu tür anlatım tarzına ve örneklere yer verilmiştir.

Azerbaycan Türkçesinde modallık için, mantikî ve gramatik bir kategori olduğunu belirten Kazımov, modal sözlerin tanımını şöyle yapmıştır: “Danışanın söylediği fikre obyektiv reallığa münasibetini bildirən sözlere modal sözler deyilir.” (Kasımov, 2010: 379) Buna benzer tanımlar, diğer gramer kitaplarında da yer almaktadır (Abdullayeva, 2013: 109). Modal sözlerde konuşmacı hem bir şey hakkında bilgi verir hem de söyledikleriyle münasebetini ilgisini bildirmiş olur. Örneğin: Elbette ki, göz üreyin aynasıdır. Burada asıl bilgiyi veren “göz kalbin aynasıdır” cümlesidir. “elbette ki” sözüyle konuşmacı bu cümleye karşı ilgisini, düşüncesini dolayısıyla söylenenin doğru olduğunu ve bu görüşe katıldığını bildirmiş oluyor. Konuşmacı “elbette ki” sözüyle kesin ve mutlak bir şekilde, yanlış anlaşılmalara mahal vermeden düşüncesini ifade etmiş oluyor.

Oğuz grubu Türk lehçeleri içinde yer alan Türkmen Türkçesi’nde de modal sözler aynı anlamda kullanılmaktadır. Konuşmacının asıl ifade ettiği fikrine olan bakışını anlatmaya hizmet eden yardımcı sözlere modal sözler denir (Söyegov, 2000: 549).

Türkiye’de modal sözler üzerine çalışma yapan Nergis Biray, konu ile ilgili özetle şu değerlendirmeyi yapar: Modal sözler, konuşmacının kendine ait duygu ve düşünceleri ile cümlenin anlamına müdahale eden sözlerdir. Bu tür anlam yüklemesiyle modal sözler, cümleye ek bir anlam katmış olurlar. Modal söz, cümle içinde, sözcüğü, anlam bilgisi açısından değerlendirişin bir ürünüdür (Biray, 2009: 357-359).

Modal sözler, konuşmada belirginleşmektedir. Aynur Özcan, özellikle kesinlik bildiren modal sözler için şunları söyler: “Konuşanın cümlede ifade edilen fikre olan kesin inancını, bildiren yapılarıdır. Konuşanın bilinç seviyesinin konuşmada yer almasıdır. Konuşan bu yapıları kullanarak kendi cümlesindeki emin olma derecesini ortaya koyup söylediklerinin doğruluğunu da ekleyebilir (Özcan, 2008: 451).

Azerbaycan Türkçesinde kullanılan modal sözlerin menşeleri: 1 Türkçe; Tut ki, turalım ki, sanasın ki, ola ki. 2. Arapça; əlhasil, xülasə, ğaliba. 3. Farsça; güya, diriğ, efsus, şayət, bəlkə, ihtimal gibi üçe ayrılmaktadır. Modal sözler kullanışlarına göre ikiye ayrılmaktadır: 1. Hakiki modal sözler: Asıl modal sözlerdir. Tek başlarına kullanılmazlar. Ancak cümle içinde kullanıldıklarında bir anlam ifade ederler. 2. Fonksiyonel modal sözler. Diğer sözcük türlerinin modal söz olarak kullanılmalarıdır. Bunlar anlamlı sözcükler dediğimiz sözcük türleridir. Bunlar da kendi içinde ikiye ayrılırlar: a) İsim ve isim soylu sözcükler: 1. İsim olanlar: qərəz, nəhayət, xülasə, güman. 2. Sıfat olanlar: şəksiz, şüphəsiz, sözsüz, məlum, müxtəsər, yaxşı. 3. Sayı olanlar: Əvvələn, ikincisi, üçüncüsü. 4. Əvəzlik olanlar: Mənce, sənəcə, nə isə, nədənsə. 5. Zarf olanlar: Həqiqətən, doğrudan, adətən, beləliklə, umumiyyətlə. 2. Fiil olanlar: Tutaq ki, görəsən, elə bil. Yapılarına göre modal sözler: 1. Sade (yalın) modal sözler: Əlbəttə, xülasə, yaxşı, təəssüf, yəqin. 2. Birleşik modal sözler: Sanki, doğrudan-doğruya, elə bil ki, bəlkə də, ehtimal ki, daha doğrusu, yəqin ki, tutaq ki, doğrudan da (Abdullayeva, 2013:109-112; Kasımov, 2010: 383-387).

## 2.Anlamalarına Göre Modal Sözler

Anlamalarına göre modal sözler 7’ye ayrılır. Bunlar:

1. Təsdiq, yəqinlik bildirən modal sözlər: Bunlar fikrin gerçəkliyini, doğruluğunu kesin bir şəkildə təsdiq edən modal sözlərdir. Əlbəttə, əlbəttə ki (şübhəsiz, təbii ki), doğrudan, doğrudan da (gerçektən), həqiqətən, sözsüz, sözsüz ki, şəksiz (şübhəsiz, elbette), şübhəsiz, şübhəsiz ki (elbette, təbii, doğrusu, düzü (doğrusu), yaxşı (peki, iyi).

Əlbəttə ki, göz ürəyin aynasıdır. (elbette ki, göz kalbin aynasıdır.)

Doğrusu, yazıq arvada lap ürəkdən acıyıram. (doğrusu, yazık kadına ta yürekten acıyorum.)

Doğrudan da, yaxşı qızıdır. (gerçektən iyi kızdır.) (Hüseynzadə, 2007: 266).

Sən öz istəyinə çatacaqsan, əlbəttə (təbii ki, sen kendi isteğine kavuşacaksın.)

Əlbəttə, gündəlik dərslərini yaxşı oxuyan üçün imtahan asan olar. (elbette günlük dersleri başarılı bir şekilde okuyan için sınav kolay olur.)

Əlbəttə ki, düz sözə zəval yoxdur. (elbette ki doğru söze zeval yok.)

Dövlətliyi, əlbəttə, şərəfət də bizimdir. (varlıqlıyız, elbette, şeref de bizimdir.) (Abdullayeva, 2013: 111).

Doğrudan da, yaşamaq gözəldir. (gerçektən de yaşamak güzeldir.)

Doğrudan da, insan nə xoşbəxtidir. (gerçektən de insan ne kadar mutludur.)

Doğrudan da, insan gücü tükənməzdir. (gerçektən de (nitekim) insan gücü tükenmez.)

Həqiqətən də, bu yerlər çox mənzərəlidir. (hakikaten bu yerler çok gösterişlidir.)

Doğrusu, mən yorulmuşam (doğrusu, ben yorulmuşum.)

Düzü, səninlə başqa bir işdən ötrü məsləhətləşməyə gəlmişəm. (aslında, başqa bir işten ötürü sizinle görüşmeye gelmişim.)

Düzü, onu unuda bilmirəm. (dürüst olmak gerekirse onu unutamiyorum)

Düzdür, Leyla əvvəlcə məktubu uca səslə oxudu, ancaq ilk sətirdə səsinə dayandıraraq düşüncəyə daldı. (doğrudur, Leyla önce mektubu yüksek sesle okudu; ancak daha ilk satırında sesini düşürüp düşünceye daldı.) (Abdullayeva, 2013: 110).

Keşiş də, şübhəsiz ki, Ərzuruma tərəf yol almışdı. (şübhəsiz keşiş de Erzurum'a doğru yol almıştı.)

Təbii ki, bu inam Rüstəm kişinin ürəyində daha güclü idi. (doğaldır ki, bu inanç Rüstəm'in yüreğinde daha güçlü idi.)

Şübhəsiz, əmək insan xarakterini müəyyən edə bilər. (elbette insan doğasını emek belirleyebilir.)

Bu qarlı qış günündə bu cür geyinməsi, şübhəsiz, səbəbsiz deyildi. (bu karlı kış gününde bu şekilde giyinmesi şübhəsiz sebepsiz değildi.)

2. Güman, ihtimal və şübhə bildirən modal sözlər: Bunlar ihtimal bildiren esas modal sözlərdir. Olaylara münasibət şübhəli olduğunu bildirir. Gərək ki (ihtimal ki, galiba, herhal), yəqin, yəqin ki (muhtemel), görünür, görünür ki (galiba, herhal), Görəsən (acaba), ehtimal ki, deyəsən, demək, deməli (o hâlde, şu hâlde), bəlkə, bəlkə də (olabilir, umulur), güman ki (olabilir, mümkündür, ihtimal dâhilindedir) olsun ki (olabilir, mümkündür, ihtimal, belki).

Gərək ki, sən onu tanıyasan. (gerek ki sen onu tanıyasan.)

Yavərin artıq-əskik danışmağı, yəqin, onun da xoşuna gəlməyib. (Yaverin ile geri konuşması, galiba onun da hoşuna gitmemiş.)

Görünür, kişilər canlarının qədrini bilirmişlər. (herhalde insanlar canlarının kadrini biliyorlarmış.)

Görünür ki, iki cəbhənin qəhrəmanı olmaq fikrindəsən. (galiba her iki tərəfin kahramanı olmaq fikrindəsin.) (Abdullayeva, 2013: 111).

Deyəsən, onlar bədənimin bu qədər davamlı olacağına əsəbiləşirlər. (acaba, onlar bedenimin bu kadar dayanıqlı olacağına sinirlənirlər mi?) (Abdullayeva, 2013: 111).

Yatmışam... yaxşı... lap yaxşı yatmışam, emican. Ancaq bağışlayın, gece çox yorğun idim, deyəsən, yuxuya qalmışam. (yatmışım...güzel... çok güzel yatmışım, amcacım. Ancak bağışlayın, gece çok yorgundum. Acaba uykuda mı kalmışım.) (Yalçın, 2018: 377).

Görəsən, bu qar neçə gün yerdə qalar? (acaba bu qar kaç gün yerde kalır?)

Olmaya, sən bizsiz getmək fikrindəsən? (acaba sen bizsiz gitmek düşüncesinde misin?)

Olmaya, sən təzə işə girmisən? (acaba sen yeni mi işe girmişsin?)

Yəqin, kəndlərdən şəhərə müşavirəyə gəlirlər. (galiba köylerden şehirlere toplantıya geliyorlar.)

Yəgin ki, çox əziyyətlər çəkmişiniz. (muhtemelen çok zahmet çekmişsin.)

Yəqin ki, qonşu otaqlardan söhbətə qulaq asmağa gələnlerdi. (galiba komşu odalardan sohbeti dinlemeye gelenlerdi.) (Abdullayeva, 2013: 110).

Çox şey istədim, deyəsən. Çok şey istedim galiba. (acaba çok şey mi istedim?)

Deyəsən, vəzirimiz məşhur nəsiləndir. (acaba vezirimiz ünlü bir soydan mıdır?)

Deyəsən, mən onu inandırdım. (acaba, ben onu inandırdım mı?)

Demək, sən burada idin. (demek sen buradaydın.)

Bəlkə də, qəlbində yurd saldı iblis. (belki de kalbinde yuva yaptı şeytan)

Bəlkə, bizim iki nəfər inanılmış yoldaşımızı sən aparıb düşmən əlinə veribsən? (belki bizim iki inanmış neferimiz sen götürüp düşmana teslim etmişsin.) (Abdullayeva, 2013: 110).

Güman ki, məsələ xeyli uzanacaq. (galiba mesele bir hayli uzayacak.)

Edatlarda modallıq daha çox hiss olunur. Güman ki, menşeyi belli olmayan edatların bir qismi tarihen modal sözlərdən yaranmışdır (Edatlarda modallıq daha çox hissedilmektedir. Muhtemelen kaynağı belli olmayan edatların bir kısmı tarihi olarak modal sözcüklerden oluşmuştur.) (Yalçın, 2018: 377).

Guya ki, biz heç bir vaxt olmamışıq və bugün də yoxuq. (galiba biz hiçbir vakit var olmamışız ve bugün de yokuz.) (Abdullayeva, 2013: 110).

3. Benzetme ve mukayese bildiren modal sözlər: Sanki (fəzet ki, tut ki, güya, yani) elə bil, elə bil ki (o zaman ki, nasıl ki), deyəsən (büyük ihtimalle), güya ki.

Sanki, ona dünyanı bağışladılar. (sanki ona dünyayı bağışladılar)

Sanki, onun üstünə bir qazan isti su tökdülər. (sanki onun üstüne bir kazan sıcak su döktüler.)

Gülsənəm arvad elə baxırdı ki, sanki, Tahir “Hə, bəyənəmz” desəydi, hədsiz dərəcədə kədərlənəcəkdə. (Gülsenem kadın öyle bakıyordu ki, sanki Tahir “evet beğenmez” deseydi son derece endişelenecekti.) (Hüseinzade, 2007: 267).

Elə bu vaxt görürlər ki, serçə təz təz çaya ənir, ağızına su alıb yanan derzlerin üstünə tökür. (o sırada görürlər ki, serçe tez tez çaya inip, ağızına su alıp yanan tahıl bağlarının üstünə döküyor. Hepsini bu işə şaşırıyor) (Buran-Alkaya-Yalçın, 2014: 137).

Elə bil, danışır (sanki konuşuyor).

Elə bil yuxudayam. (sanki rüyadayım.)

Elə bil, kişini birdən-birə silkələyib oyatdılar. (sanki adamı birdən birə silkeleyip uyandırdılar).

Elə bildin, məsələ ağacdı? (sanki mesele ağaçtı.)

Elə tutulmuşdu ki, bəs deyirdin indi ağlayacaq. (öyle görülüyor ki, sanki şimdi ağlayacak.) (Hüseinzade, 2007: 266).

Əşrəf Molla Kurban'ın yanından elə çıxdı ki, güya, qapısı açılmış qəfəsdən tər lan uçub getdi. (Eşref Molla Kurban'ın yanından öyle bir çıktı ki gören sanki kapısı açılmış kafesten uçan kuş sanır.) (Hüseinzade, 2007: 267).

Deyəsən, uzaqdan qaraltılar görünür. (sanki uzaktan karartılar görünür.) (Abdullayeva, 2013: 110).

4. Netice, umumileştirme bildiren modal sözlər: Bunlar söylenilen fikri umumileştirme, özetleme, netice çıkarma gibi gramatik anlamlara sahiptir. Deməli (o hâlde, şu hâlde), yaxşı, demək, (o hâlde, şu hâlde), xülasə (netice, yekûn), beləliklə (bu vaziyette, bu halde), ümumiyyətlə (genel olarak), bir sözlə (özet olarak, kısaca), nəhayət (sonunda, neticede), qıyası, əvvəla (ilk önce, en evvel), müxtəsər (böylece).

Deməli, qərarımız qətidir. Beləliklə, biz oranı tərk etməli olduq. (o halde kararımız kesindir. Böylelikle biz orayı terk edecek gibi olduk.)

Demək, həmişə təmiz havada imiş. (o hâlde devamlı temiz havada imiş)

Deməli, sabah yola düşürük. (o hâlde sabah yola çıkıyoruz)

Deməli, sizin fikrinizə görə, mən də orada olmalıyam. (o halde sizin fikrinize göre ben de orada olmalıyım.) (Hüseinzade, 2007: 266).

Yaxşı, Alihüseyn, bundan sonra sən də gündə üç dəfə pəncərəni açıq qoyarsan. (iyi o zaman Alihüseyn bundan sonra sen de günde üç defa pencereyi açık koyarsın.)

Yaxşı, tez gedək. (Peki, hızlı bir şekilde gidelim.)

Nəhayət, gözlədiyimiz gün gəlib çatdı. (nihayet beklediğimiz gün gelip çatdı.)

Müxtəsər, səninlə üzləşməyin vaxtı çatıb. (böylece, seninle yüzleşmenin vakti geldi.) (Hüseinzade, 2007: 267).

Müxtəsər, hər cür geriliyə son qoyulmalıdır. (böylece, her türlü geriliğe son vermelisin.) (Abdullayeva, 2013: 110).

5. Fikrin kaynağını ve isnad bildiren modal sözlər: Məncə, səncə, bizcə, fikrimcə, deyilənə görə, fikrimcə, eşitdiyimə görə.

Məncə, biz bir daha görüşəcəyik. (bence biz yine görüşeceğiz.)

Qiymətli əsərlərin itkin düşməsi, məncə, sizin kimi böyük rəssamı daha çox maraqlandırmalıdır. (kıymetli eserlerin kaybolması sizin gibi büyük bir ressamı daha çok ilgilendirmelidir.)

Məncə, o, yalan danışmır. Səncə, dostumuz niyə iclasda yoxdur. (bence o yalan konuşuyor, sence dostumuz neden toplantıda yoktur.)

Məncə, cavanlarla yan-yanı oturmağın ləzzəti ayrıdır. (bence gençlerle oturmanın lezzeti ayrıdır.) (Abdullayeva, 2013: 112).

Fikrimizcə, bu məsələnin həlli asandır. (fikrimce bu meselenin halledilmesi kolaydır.)

Əksinə, Əli hamıdan ağıllıdır. (aksine, Ali herkesten zekidir)

Zənnimcə, məsələ yalnız bir yerdə işləməkdən ibarət deyil. (zannımca mesele yalnız sadece bir yerde çalışmak değildir.)

Zənnimcə, getmək zamanı gəldi. (zannımca gitmək zamanı geldi.)

Zənnimcə, siz təqsirkarsınız. (zannımca siz kusurlusunuz.) (Abdullayeva, 2013: 111).

6. Sıra ve ardışıklıq bildiren modal sözlər: Birincisi, əvvəla, ikincisi.

Birincisi, biz bura başqa məsələ üçün yığılmışıq. (öncelikle biz buraya farklı bir mesele için toplanmışız.)

Birincisi, mən özüm istəmərdim. (birincisi, ben kendim istemedim).

Birincisi, o, hələ uşaqdır, ikincisi də, günahkar özünsən. (birincisi o hala küçüktür, ikincisi de sen günahkarsın.)

İkincisi, bunun sənə aidiyyəti yoxdur. (ikincisi, bu sana ait değildir.)

7. Təəssüf bildirən modal sözlər: Təəssüf ki, heyif ki, əfsus ki.

Təəssüf ki, biz mənaviyyata az əhəmiyyət veririk. (yazık ki biz maneviyata az önem veriyoruz.)

Təəssüf, işi yekunlaşdırma bilmədik. (maalesef işi bitiremedik.)

Təəssüf ki, biz getməliyik. (ne yazık ki biz gitmeliyiz.)

Təəssüf ki, sən Şuşanı görməyibsən. (yazık ki sen Şuşa'yı görmemişsin.)

Təəssüf ki, nə vaxt götürüləcəyini öyrənə bilməmişik. (ne yazık ki ne zaman götürüleceğini öğrenememişsin.) (Hüseinzade, 2007: 266).

Heyif ki, biz onu vaxtında tanıya bilmədik. (yazık ki, biz onu vaktinde tanıyamamışız.)

Əfsus ki, o bizi gec başa düşdü. (yazık ki, o bizi geç anladı.)

### **3.Azərbaycan Türkçesinde Modal Sözlərin Özellikleri:**

1. Bütün modal sözlər cümle içinde diğer sözcüklerden ayrı yazılır.

2. Modal sözlər cümlenin başında, ortasında və sonunda kullanılabilir. Cümlenin başında kullanılan modal sözlərdən sonra virgül istifadə edilir. Ortada kullanılan modal sözlər iki virgül arasında yazılır. Sonda kullanılan modal sözlərdən əvvəl, virgül istifadə edilir. Bəzi istifadələrdə virgül istifadə etməyə ehtiyac yoxdur. Nümunə: Sanki dilə gəldi güllər, çiçəklər. (sanki dile geldi güllər, çiçekler.) Elə bil başıma bir qazan qaynar su tökdülər. (sanki başıma bir kazan kaynar su döktüler) Guya heç nədən xəbəri yoxdur. (güya hiçbir şeyden haberi yoktur.)

4. Modal sözlər, əsasən cümlenin başında istifadə edilir. Lakin cümlenin ortasında və ya sonunda istifadə edilmələrində anlamda hər hansı bir dəyişmə yoxdur. Nümunə: Tutaq ki, sən kitabı almamısan... (farz edelim ki, sen kitabı almamışsın.) Əgər Dərviş olmasa idi, şəksiz, Müsyö Jordan Şahbazı aparacaqdı. (Eğer Derviş olmasa idi, hiç şüphesiz Mösyö Jordan Şahbaz'ı götürecekti.) Elin malına xor baxanlar məğlub olacaqlar, əlbəttə. (elbette elin malına kötü bakanlar mağlup olacaklar.)

5. Modal sözlər, bir nesneye ad olmazlar.

6. Cümlenin içinde istifadə edildiklərində cümlenin hər hansı bir ögesi olmazlar. Cümlenin unsurlarıyla bir öbək formalaşdırmazlar. Ara söz ya da cümle dışı unsur olaraq qiymətləndirilir. Lakin hər ara söz modal söz demək değildir.

7. Modal sözlər, cümlenin bütünüylə ilgilidir. Anlam olaraq cümlenin tamamını etkiler.

8. Bəzi sözcük türleri modal söz olaraq kullanılabilir. Görünür, deyəsən, deməli, görəsən gibi bazı sözcükler fiil olmalarına rağmen modal söz gibi kullanılabilir. Xülasə və nəhayət sözcükleri isə isim olmalarına rağmen modal söz gibi istifadə edilməkdədir. Nümunə, Gəzetlərin xülasəsi, işin nəhayəti gibi istifadələr isim nümunələridir.

9. Modal sözcükler, cümlenin diğer kısımlarından, sözlü konuşmada (konuşma) özel bir mola ile ayrılırlar.

10. Modal sözlər umumileşmiş gramatik manası olan sözlərdir. Leksik manadan mahrumdur. (Abdullayeva, 2013: 109-112; Hüseyinzade, 2007: 264-267).

#### **4.Sonuç**

Çalışmamızda ulaşabildiğimiz kaynakları inceleyerek Azərbaycan Türkçesinde kullanılan “modal sözlər” hakkında bilgi vermeye çalıştık. Modal sözlerde konuşmacı bir konu hakkında bilgi verirken aynı zamanda, söylediklerine olan inancını da bildirmiş olur. Böylece söylenen tam ve eksiksiz bildirilmiş olur. Yanlış anlaşılmalarda böylelikle engellenmiş olur.

Azərbaycan Türkçesinde modal sözlər bir gramer kategorisi olarak ayrılmıştır. Modal sözlər, yardımcı sözcükler içinde bir alt başlık altında verilmiştir. Türkiye Türkçesinde böyle bir gramer kategorisi bulunmamaktadır. Yaptığımız inceleme sonucunda Azərbaycan gramerlerinde, modal sözlərin çok ayrıntılı bir şekilde anlatıldığı ve anlamlarına göre 7, yapılarına göre 2, kullanımına göre 2, kökenlerine göre 3 başlık altında tasnif edildiği tespit edilmiştir.

#### **Kaynakça:**

- Abdullayeva, Gülarə (2013), *Müasir Azərbaycan Dili*, (II hissə (Morfologiya, sintaksis), İlm və Tehsil Yayınları, Bakü
- Əliyev, Kamran (2011), *Azərbaycan Dili*, İlm və Tehsil Yayınları, Bakü.
- Altaylı, Seyfettin, (1994), *Azərbaycan Türkçesi Sözlüğü*, MEB Yayınları, İstanbul.
- Buran, Ahmet-Alkaya, Ercan (2010), *Çağdaş Türk Lehçeleri*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Buran, Ahmet-Alkaya Ercan-Yalçın, Süleyman Kaan (2014), *Çağdaş Türk Yazı Dilleri I, Güneybatı/Oğuz Grubu*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Biray, Nergis (2009), “Kazak Türkçesinde Modal Söz (Kelimenin Dokuzuncu Türü Mü?)” *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 4/3 Spring 2009. s 338-361.
- Ergin, Muharrem (1981), *Azeri Türkçesi*, Ebru Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- Ercilasun, Ahmet Bican (1999), *Türk Gramerinin Sorunları II*, TDK Yayınları, Ankara.
- Hacıeminoğlu, Necmettin (1971), *Türk Dilinde Edatlar*, MEB Yayınları, İstanbul.
- Xəlilov, Buludxan, (2016), *Müasir Azərbaycan Dilinin Morfologiyası* (I Hissə), İlm və Tehsil Yayınları, Bakü.
- Hüseyinzade, Muxtar (2007), *Müasir Azərbaycan Dili*, (Morfologiya, Üçüncü Hisse), İlm və Tehsil Yayınları, Bakü.
- Kartallıoğlu, Yavuz-Yıldırım, Hüseyin (2007), “Azərbaycan Türkçesi” (Editör: Ahmet Bican Ercilasun), *Türk Lehçeleri Grameri*, Akçağ Yayınları, Ankara. s.172-230.
- Kazımov, Q.Ş., (2010), *Müasir Azərbaycan Dili Morfologiya*, Elm və Tehsil Yayınları, Bakü.
- Naskali, Emine Gürsoy (1997), *Türk Dünyası Gramer Terimleri Kılavuzu*, TDK Yayınları, Ankara.
- Öz Özcan Aynur (2008). “Özbek ve Türkiye Türkçesinde “Kesinlik” Bildiren Modal Sözlər”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Yıl:5, Sayı:9-Güz, ss.447-459.
- Öz Özcan Aynur (2004). “Özbek ve Türkiye Türkçesinde “Olasılık-Tahmin” Bildiren Modal Sözlər”, *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri*, C. II, (20-26.09.2004), TDK Yayınları, Ankara, s.2253-2261)
- Söyegov, Muratgeldi (2000), *Türkmen Diliniñ Grammatikası*, Aşgabat-1999, TDK Yayınları.
- Tanrıverdi, Əzizxan (2012), *Azərbaycan Dilinin Tarixi Grammatikası*, II. Neşr, Bakü.
- Vardar, Berke (2002), *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Multilingual Yayınları, İstanbul.

*F.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi 2019-29/2*

Yalçın, Süleyman Kaan (2018), *Azerbaycan Türkçesi Grameri*, Kesit Yayınları, İstanbul.

**Elektronik Kaynaklar:**

URL-1:<https://bpakman.wordpress.com/baku-2010-fotograflar/turkler-icin-azerice/azerice/azerice-gramer/azerbaycan-turkcesiyle-gramer-aciklamalari/> (13.06.2019).

URL-2:<http://azgrammar.top/modal-sozl-r/> (13.06.2019).

URL3:[https://tr.wikibooks.org/wiki/Azerice/T%C3%BCrk%C3%A7eden\\_farkl%C4%B1olan\\_kelimeler](https://tr.wikibooks.org/wiki/Azerice/T%C3%BCrk%C3%A7eden_farkl%C4%B1olan_kelimeler) (13.06.2019).

URL-4:<http://qadin.net/index.php?newsid=53218>. (14.06.2019).

URL-5:[http://www.azerbaijans.com/content\\_943\\_tr.html](http://www.azerbaijans.com/content_943_tr.html) (14.06.2019).

URL-6:[http://www.urmu.eu/Azerbaycan\\_dili\\_derslik.pdf](http://www.urmu.eu/Azerbaycan_dili_derslik.pdf) (14.06.2019).